

Юридичні науки

Наум Максим Ярославович

студент

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

Сальніков Михайло Олегович

студент

Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого

ТЕОРЕТИКО-ПРАКТИЧНИЙ АНАЛІЗ СТВОРЕННЯ ЄДИНОЇ ЄВРОПЕЙСЬКОЇ АРМІЇ

Анотація. *Стаття присвячена висвітленню однієї з актуальних теоретико-практичних проблем, що виникла в рамках функціонування Європейського Союзу, як формування самостійних військ Євросоюзу; розгляду єдиної європейської армії як засобу та необхідного елементу забезпечення існування суверенної Європи; аналізу на основі вітчизняного та міжнародного досвіду можливих позитивних та негативних аспектів створення власних автономних збройних формувань в межах Євросоюзу та доцільності реалізації цієї ідеї в цілому.*

Ключові слова: *армія, Європейський союз, інтеграція, оборона, збройні сили, суверенітет.*

Аннотация. *Статья посвящена освещению одной из актуальных теоретико-практических проблем, возникших в рамках функционирования Европейского Союза, как формирования самостоятельных войск Евросоюза; рассмотрению единой европейской армии в качестве средства и необходимого элемента обеспечения существования суверенной Европы; анализу на основе отечественного и международного опыта возможных положительных и отрицательных аспектов создания собственных*

автономных вооруженных формирований в пределах Евросоюза и целесообразности реализации этой идеи в целом.

Ключевые слова: *армия, Европейский союз, интеграция, оборона, вооруженные силы, суверенитет.*

Summary. *The article is devoted to coverage of one of the topical theoretical and practical problems within the framework of the functioning of the European Union, as the formation of independent forces of the European Union; consideration of the united European army as a means and necessary element of ensuring the existence of a sovereign Europe; on the basis of domestic and international experience, the analysis of possible positive and negative aspects of the creation of its own autonomous armed forces within the European Union and the feasibility of implementing this idea in general.*

Key words: *army, European Union, integration, defense, armed forces, sovereignty.*

Постановка проблеми. Стрімкі зміни, що відбуваються на міжнародній арені, – встановлення монополярного світоустрою, зростання загрози для глобальної і регіональної безпеки з боку міжнародного тероризму, екстремізму із застосуванням насильства, організованої злочинності, нелегального обігу наркотиків та різноманітної за своїм характером зброї висунули на перший план проблеми становлення і формування нової ефективної системи безпеки особливо на Європейському континенті. Однак, можливості країн Європейського Союзу в даний час визначаються переважно як економічні і політичні. Військові ж можливості найчастіше згадуються як основа для забезпечення діяльності блоку НАТО, тобто, виходить, що ведучий союз в економіці і політиці не може реалізувати свої оборонні можливості самотійно. З огляду на це, у науці та політиці все частіше з'являється думка, що геополітика трансатлантичних

відносин, яка складається наразі, потребує підтримки тісніших зв'язків в обороні, торгівлі і зовнішній політиці всередині Союзу, одночасно знижуючи залежність Європи від Сполучених Штатів. Тому, у зв'язку з інтенсивним розвитком європейських інтеграційних процесів у сфері безпеки і оборони надзвичайно, актуальним та дискусійним наразі стало питання створення єдиної європейської армії, що, на нашу думку є досить логічним і передбачуваним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Тому, науковій розробці цієї проблематики присвятили свої праці такі вітчизняні вчені, як: В. Вірний, Ю. Гончар, Є. Горбатова, Д. Гудбі, О. Делінський, В. Журкін, А. Павленко, В. Посельський, О. Снігир, Л. Хухлидіна, А. Юдін, І. Яковюк та інші. Щодо зарубіжних дослідників, то питаннями можливості створення єдиної європейської армії займалися: С. Біскоп, Д. Кеохан, Дж. Кларк, К. Мейджор, К. Мьоллінг, М. МакКрей.

Метою даного дослідження є висвітлення актуальних теоретико-практичних проблем, формування самостійних військ Євросоюзу та, зокрема, аналіз, на основі вітчизняного та міжнародного досвіду, можливих позитивних та негативних аспектів створення власних автономних збройних формувань в межах Євросоюзу та доцільності реалізації цієї ідеї в цілому.

Виклад основного матеріалу. В інтерв'ю радіо Еуро 1 Президент Франції Еммануель Макрон висловив тезу про необхідність створення «справжньої європейської армії» з метою захисту Європи від Росії, Китаю і навіть – від США. «Ми не захистимо європейців, доки не вирішимо мати справжню європейську армію», – заявив французький лідер [1].

Беззаперечно, ідея дуже цікава. Проте, «постає» питання: «Якою саме повинна бути армія Європейського Союзу? Які функції вона повинна виконувати? Яким чином буде здійснене її фінансування та матеріально-технічне забезпечення? Які перспективи функціонування армії Євросоюзу в цілому?

Перш за все, слід зазначити, що питання формування європейської армії дискутувалося ще з часів завершення Другої світової війни. Невизначеність майбутнього поділеної Німеччини, війна в Кореї (1950–1953), посилення загрози з боку Радянського Союзу породжували необхідність у поглибленні співпраці між західноєвропейськими країнами в сфері безпеки. 24 жовтня 1950 року французький Міністр оборони Р. Плевен запропонував створити Європейське оборонне співтовариство (ЄОС) шляхом об'єднання військово–промислового комплексу шести держав – Франції, Німеччини, Італії, Бельгії, Нідерландів та Люксембургу. «План Плевена» включав утворення зокрема і європейської армії чисельністю у 100 тисяч чоловік. Хоча ЄОС вважався французькою ініціативою, спрямованою не допустити повторення протистоянь між європейцями за перерозподіл територій, ратифікація проекту була проваленою саме французьким парламентом у 1954 році через його відмову делегувати державні повноваження у сфері безпеки та оборони до наднаціональних органів влади [2]. Отже, як бачимо, саме невдача при ратифікації «Плану Плевена» вплинула на подальший процес європейської інтеграції, що обмежувався насамперед сферою економіки.

Наразі ж вважаємо, що ідею формування європейської армії слід розглядати крізь призму співвідношення того, наскільки нагальною та реальною є потреба в такому автономному оборонному утворенні порівняно з тими труднощами, які може спричинити його практична реалізація. Не викликає жодних сумнівів той факт, що єдина європейська армія – очевидний прояв прагнення до ще більшого єднання Європи з метою захисту спільних проголошених цінностей і забезпечення миру й безпеки на її території.

Крім того, погоджуємось з думкою Стахурського І. В., який зазначає, що перспективи формування європейської армії залежать від країн ЄС і пов'язані з їхньою готовністю до спільних дій, у здатності бачити в

інтеграційних процесах у сфері безпеки та оборони не тільки загрозу національному суверенітету, але й нові можливості [3, с. 411].

Таким чином, вдаючись до аргументації «за!» створення європейської армії, вважаємо, що її існування, в першу чергу, забезпечить здатність ЄС «адекватно», швидко, ефективно та дієво реагувати на виклики миру і безпеці не лише в рамках сучасних кордонів Євросоюзу, але і у державах, які, виявляють намір вступити до ЄС і об'єктивно потребуватимуть такої допомоги.

По-друге, наявність власних збройних сил Європейського Союзу «служитиме» гарантією збереження суверенної Європи, спроможної захищати свої кордони та інтереси. Так, Жан-Клод Юнкер в одному зі своїх виступів наголосив на символічному значенні цього проекту і висловив думку про те, що: «спільні європейські збройні сили «покажуть» усьому світу, що між країнами ЄС ніколи не буде війни».

Наразі в рамках ЄС функціонує двадцять вісім армій, що зумовлено наявністю власних збройних формувань у кожного члена Союзу. Як свідчить практика, утримання військових сил – це значна трата грошей. Можливо, саме створення єдиної армії Союзу, формування спільного бюджету для забезпечення її функціонування «дозволять» певною мірою зменшити витрати окремих держав-членів на утримання власних збройних сил.

По-третє, європейська армія – це вагомий відповідальний крок Євросоюзу у бік створення автономних збройних сил, котрий фактично «надасть можливість» зменшити залежність держав-членів ЄС від американської військової потуги у питаннях безпеки та оборони.

На жаль, незважаючи на проголошені тези представників Союзу щодо створення єдиної європейської армії, розбудувати власну військову спроможність на сьогодні ЄС не вдається і це зумовлено низкою причин як політичного, ідеологічного, так і економічного характеру.

Зокрема, не є секретом той факт, що формування і реалізація політики у сфері безпеки і оборони Європейського союзу найбільше залежить від політичної волі у столицях «Великої трійки»: Великої Британії, Німеччини та Франції. Якщо ідея європейської армії буде позитивно сприйнята у французькій столиці, якій притаманна великодержавна стратегічна культура, та у Берліні, вона не має перспектив «залучитися підтримкою» у Лондоні, що зумовлене властивим Британії євроскептицизмом та «особливими відносинами» з США. На підтримку такої позиції британські урядовці наводять тезу про те, що оборона є національною, а не євросоюзівською відповідальністю [4].

Свої міркування з цього приводу висловив і міністр оборони Великої Британії Майкл Феллон: «Ми і надалі відкидатимемо будь-які ідеї щодо європейської армії або об'єднаного штабу. Ми згодні з тим, що Європа повинна зробити більше для координації співпраці, але дублювання або ослаблення НАТО – це неправильний шлях». Беззаперечно, така категорична позиція Великої Британії щодо цього питання значно ускладнюватиме реалізацію ідеї формування єдиної армії в рамках ЄС.

В той же час, у процесі реалізації ідеї утворення європейської армії може виникнути ситуація, яка призведе до втрати державами-членами юридичного або фактичного суверенітету щодо розпорядження власними військовими силами, наприклад, з огляду на підпорядкування європейським інституціям, і як наслідок – неспроможність окремих із них захистити територіальну цілісність у разі виникнення військових конфліктів з третіми країнами.

Так, експерти, котрі досліджують це питання, «сходяться на думці», що Емманюелю Макрону і Ангелі Меркель буде досить складно утворити військову імперію, оскільки уряди країн-членів Євросоюзу відмовляться «вливати» свої армії в єдину структуру, оскільки після цього вони позбудуться реальної можливості використовувати власні збройні сили там,

де забажають і це об'єктивно буде необхідно. До того ж, військові пріоритети більшості з двадцяти восьми держав-членів Союзу на сьогодні не виходять за межі забезпечення національної безпеки і запобігання агресії зі сторони Російської Федерації, для чого й існує наразі НАТО [5].

Значні перешкоди на шляху формування європейської армії «викликає» проблема призначення координатора цього процесу і визначення «країни-очільника» майбутніх збройних сил. Беззаперечно, жодна з провідних держав-членів ЄС «не бажатиме» віддати владу над армією іншій, що, у свою чергу, може викликати значні суперечки та відсутність одностайної позиції у вирішенні цього питання.

За словами Ангели Меркель, процесу ефективної та швидкої інтеграції військ в Європі заважають декілька логістичних перешкод, у тому числі занадто велика кількість різноманітних систем озброєння – понад 150 у 28 країнах Євросоюзу проти 50 або 60 у США. Проте, на переконання канцлера Німеччини, очільники європейських повинні просувати цю інтеграцію, аби усунути свою залежність від Штатів. Також Євросоюзу необхідно позбутися принципу анонімності у прийнятті «військових рішень», для того, щоб окремі держави-члени не мали змоги блокувати ініціативи у сфері безпеки і оборони. Військові рішення, на переконання Меркель, повинні ухвалюватися швидко кваліфікованою більшістю голосів [5].

Причини економічного характеру, які «блокують» можливість практичної реалізації вищезазначеної ідеї, передусім, пов'язані з необхідністю залучення масштабних інвестицій та проблемою матеріально-технічного забезпечення майбутніх збройних сил ЄС.

Побудова власної військової спроможності стане для Євросоюзу дуже «коштовною справою». Більшість європейських держав-членів НАТО і так не підтримують витрати на оборону на рівні 2% ВВП, як того «вимагає» Альянс. Кожна держава-член НАТО вже має власні бюджети

щодо різноманітних програм і проектів у межах цієї організації. Так, Франція виділяє до бюджету НАТО \$ 58 млрд. щорічно, це 2,3% ВВП. Німеччина – \$ 44 млрд. (1,2% ВВП), Італія – \$ 29 млрд. (1,7% ВВП). Видатки США на НАТО сягають близько \$ 720 млрд. (це 0,35% ВВП). Таким чином, якщо все ж таки буде створена єдина армія Євросоюзу, «виникне» потреба у перегляді таких бюджетів, адже європейські держави навряд чи будуть спроможні фінансово забезпечувати дві військово-політичні структури одразу. А перегляд бюджету НАТО – це прямий виклик США і шлях до розвалу Альянсу, чого в Європі аж ніяк не хочуть [6].

Слід також звернути увагу на обмеженість доступних військових ресурсів. Так, лише Франція і Велика Британія (яка наразі не підтримує інтеграцію збройних сил в рамках ЄС) можуть констатувати наявність реального військового потенціалу і ефективного досвіду його застосування. Військовий потенціал інших країн, не виключаючи Німеччини, істотно їм поступається.

Не менш зловбоденним залишається питання щодо того, як пояснити та обґрунтувати необхідність формування армії ЄС виборцям. Опитування європейської громадської думки проведене у 2014 році, зумовлене існуванням російсько-українського військового конфлікту, «підтверджує», що військові конфлікти не входять у коло європейських страхів. Європейці не відчували тих загроз і тих завдань, з огляду на які потрібно було б створювати інститути, відмінні від НАТО в рамках Євросоюзу [4].

З огляду на це, дослідники Г. Ліндстрьом, А. Барчіковска, Дж.Андерсон вважають, що європейську армію не потрібно створювати з нуля, оскільки необхідні для неї базові структури уже функціонують. Науковці розглядають декілька способів формування армії ЄС. Перший механізм передбачає входження військових контингентів Європейського корпусу до структур СБОПЄС. Існує інша опція створення європейської армії, що полягає в зміцненні Бойових Груп (БГ) ЄС. Третя модель

формування армії ЄС потребує утворення Європейського оборонного союзу, що функціонує за принципом колективної оборони та об'єднує усі компоненти збройних сил країн ЄС в єдину структуру із спільним наднаціональним управлінням. Але знову ж таки, вважаємо, що кожен з наведених шляхів є досить дискусивним та має свої «за» та «проти».

Висновки і пропозиції. Таким чином, на основі вищевикладеного, можемо зробити висновок, що наразі питання створення єдиної європейської армії залишається теоретичним та дискусійним. Проте, все ж таки бажаною є кооперація та співпраця держав-членів ЄС у сфері військової безпеки і оборони, посилення автономії європейської складової НАТО та гарантування спільної безпеки для країн-членів Європейського Союзу.

Література

1. Макрон: Європі потрібна своя армія для захисту від РФ і США. Європейська правда. Міжнародна безпека та євроінтеграція України. 2018. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2018/11/6/7089040/> (дата звернення 02.11.2019).
2. Яковюк І. В., Орловський Р. Р. Європейське оборонне співтовариство: витоки становлення інтеграції в оборонній сфері. Проблеми законності. 2017. Вип. 139. С. 264–277. URL: http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/14032/1/Ykovyk_Orlovskiy_21-29.pdf (дата звернення: 12.11.2019).
3. Стахурський І. В. Перспективи формування європейської армії. Гілея: науковий вісник. 2016. Вип. 114. С. 408-412. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/opac/search.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/gileya%5F2016%5F114%5F104%2Epdf (дата звернення: 12.11.2019).

4. Зарембо К. Європейська армія: реальність чи фантазія? Європейська правда. Міжнародна безпека та євроінтеграція України. 2015. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/articles/2015/03/16/7031852/> (дата звернення: 02.11.2019).
5. Закіянов Д. Війна слів: чи буде у ЄС своя армія? Mind. 2018. URL: <https://mind.ua/publications/20190597-vijna-sliv-chi-bude-u-es-svoya-armiya> (дата звернення: 02.11.2019).
6. Куса І., Джанашия І. Європейська армія: не реально і не потрібно, і ЄС, і Україні. Укрінформ. 2019. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-world/2581412-evropejska-armia-ne-realno-i-ne-potribno-i-es-i-ukraini.html> (дата звернення: 02.11.2019).
7. Barcikowska A. EU Battlegroups – ready to go? European Union Institute for Security Studies. November 2013. №40. 4 p. URL: https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/Brief_40_EU_Battlegroups.pdf (дата звернення: 12.11.2019).